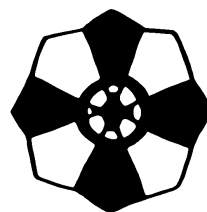

SPÅNGA BYGDEN

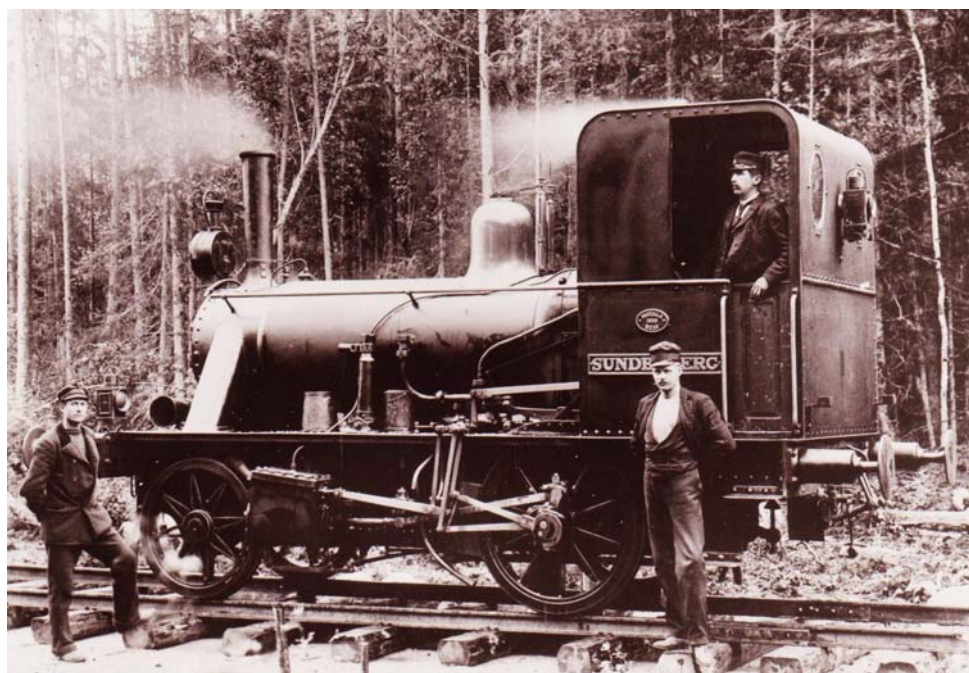
Nr 105

Maj 2008

SPÅNGA BYGDEN

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund. Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Ett kusligt minne från Järvafältet	3
Mina reflektioner och tillbakablickar	5
Årsmöte med byte av ordförande	9
Drunkning i dike	15
Nälsta gård har förlorat en invånare	17
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

Omslagsbild: SWB lok nr 11 "Sundbyberg". Tillyv. av Motala Verkstad år 1880 (tillverkn.-nr 36). Drog de första lokaltågen mellan Centralstationen och Sundbyberg. Sålades till Svanå bruk år 1912. Var ännu i bruk 1926.

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille
Box 3303 163 03 SPÅNGA
PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471
Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95
Buss 118, hållplats Nälstaplan
Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

Ett kusligt minne från Järvafältet

av Karl-Erik Fridzén

Följande händelse inträffade någon gång i början på 1940-talet. Vi var tre bromstensgrabbar i femtonårsåldern som på söndagarna ofta brukade göra långa promenader på Järvafältet. En dag sökte vi oss upp mot trakterna av Hägerstalund som då var ytterst lite kända av oss.

Vi hade passerat Hästa träsk och Hästa gård och var på väg över Barkarby flygfält, som på den tiden ännu ej var inhägnat. På andra sidan fältet upptäckte vi från långt håll en militär bunker från första världskriget som låg på en kulle. Nyfikna som vi grabbar var, så skulle den ju undersökas. Vi hittade en ingång och tittade försiktigt in. Där var alldeles mörkt och luktade unket på ett otäckt sätt. Vi tog mod till oss och smög in.

När ögonen så småningom vant sig vid det svaga ljuset från de smala skjutspringorna som fanns här och var, såg vi att det fanns flera mindre rum där inne. Så när som på några väggfasta hyllor och träbänkar var rummen tomma. Vi kom fram till ett större rum där det tydligt stått en luftvärnskanon. Här ledde en trappa upp och ut till flera skjutställningar. Intill det stora rummet fanns ett mindre rum som vi tittade in i. Plötsligt stelnade vi till av skräck och skinnet på kroppen knottrade sig som av isande kyla. I det skumma ljuset såg vi konturerna av en människa som hängde där inne. Nacken var bockad som om han hängt sig i ett rep. Mer hann vi inte se förrän vi rusade mot utgången med bultande hjärtan.

Efter att ha hämtat oss från den värsta chocken så bestämde vi oss för att se efter lite närmare. Vi följde på nytt den mörka gången in mot rummet där vi sett den hängde, men stannade en stund utanför tills ögonen vant sig vid det svaga ljuset. När vi med spänning åter tittade in i rummet, såg vi att det var en stor tygdocka som med en ögla i nacken hängde där på en krok. Vi tog ner dockan och bar ut den i dagsljuset. Det visade sig vara en sådan docka som används av brandförsvaret för att öva brandsläckning på. Den var tillverkad av grått tyg och av samma storlek som en vuxen människa.

Jag fick själv öva brandsläckning på en sådan docka, när jag många år senare gjorde min militärtjänst vid Svea livgarde. Vid dessa tillfällen tänkte jag tillbaka på den gången då vi smågrabbar blev vettskrämda vid åsynen av dockan i bunkern. Efter denna händelse minns jag att vi döpte platsen till "Död mans hus" och bunkern finns kvar än i dag.

Mina reflektioner och tillbakablickar

av Gösta Garberg

Ja, så är det då dags att ”den gamle” åldermannen kan gå åt sidan och lämna över till dem som ska föra Gillet vidare in i nästa decennium. Jag vill nu gärna se tillbaka på tider som svunnit – ett fint gammalt ord – och vid sådana återblickar hamnar man snart på tidigare år under 1900-talet och Spångas förändringar under denna tid.

Gösta Garberg vid årsstämman den 29 mars 2008.

Ja, går vi tillbaka lite till så kommer vi in på tiden då Spånga var en egen socken, som övergick till *kommunen* Spånga 1862, och från 1600 till

1862 finns ju våra översatta sockenstämmoprotokoll, som kan studeras och köpas på Nälsta gård. Under 1870-talet byggs järnvägen mot Västerås (SWB), vilket fick en oerhört stor betydelse för Spånga.

Tack vare denna förbindelse med Stockholm blev Spångaområdet intressant för flera, och vid sekelskiftet börjar de gamla gårdarna Bromsten, Wärsta, Flysta, Sundby och Kälvesta sälja ut stora delar av sina egendomar, varefter villabebyggelsen kunde påbörjas, först i Duvbo och Bromsten. En hel del av marken i Spånga ägdes av godsherrarna Bonde på Hässelby och dessa såldes 1931 till Stockholm. Järnvägen övertogs av staten 1907 för att användas som ett militärt övningsområde.

De tidigaste kyrkorna i Uppland byggs under den andra halvan av 1100-talet och så även Spånga kyrka. De äldsta bevarade delarna av kyrkan är från 1400-talet. Inom den gamla socknen finns ju många minnen i form av bl a gravar och runstenar som är väl värda ett besök – gravfältet vid Lunda är Stockholms största i sitt slag.

Vi äldre Spångabor vill gärna minnas de 150 meter höga radiomasterna från början av 30-talet, vilka möjliggjorde de tidiga radiosändningarna. Ja, visst minns vi väl också Sven Jerrings käcka anrop ”Stockholm-Motala”, som lika gärna kunde ha varit ”Stockholm-Spånga-Motala”. Dessa master var Spångas mest kända landmärke på den tiden.

Tänk också så härligt det var att Spångaviadukten kunde invigas i juni 1936 av dåvarande ministern Albert Forslund, som ju bodde här i Spånga. Sedan slapp vi stå och hänga vid bommarna nere vid banvaktstugan och vänta på ”tuff-tuff”-tågen. Elektrifieringen av järnvägen dröjde till mitten av 40-talet.

Till 50-årsminnet av inkorporeringen 1949 intervjuade jag en lärare som berättade att hon som 7-åring tillhörde den första barnkullen som 1911 fick börja i den nybyggda Solhemsskolan, där hon också så småningom

fick tjänstgöra som handarbetslärare. Efter 1928 fanns här två skolor och mycket snart bildades här också en samrealskola.

För barnen före 1900-talet fanns kyrkskolan från 1873, en småskola i Vällingby från 1862 och en Hjulstaskola från 1810 som låg nära nuvarande Elinsborgsskolan. Den byggdes av medel som skänkts av Adolf Rudbeck och var avsedd för barn i Spånga och Järfälla. Vägen mellan gymnasiet och den gamla brandstationen har fått namn efter honom.

Så här skulle jag kunna fortsätta att berätta om de gamla tiderna; men lika viktigt är att nämna något om de nya stora förändringar som ägt rum efter inkorporeringen 1949.

Spånga styckas och områden runt Silverdal lämnas till Sollentuna; Solna och Sundbyberg får bli områden kring Råstasjön och Lötsjön liksom hela Duvbo och Ursvik, medan Järvafältet så småningom överlämnas till Stockholm från staten.

Tunnelbanegrenarna mot Akalla och Hjulsta skär som stora huvudleder över det gamla Spånga vid kyrkan och norra Järvafältet, och exploateringarna av Spånga fullföljs med oförminskad styrka under 60- och 70-talen, men stationsnamnen Tensta, Hjulsta, Akalla, Husby och Kista lever kvar.

Nya och nyrenoverade centra ser dagens ljus och konkurrensen ökar, men det lilla mysiga Spånga centrum finns kvar, liksom namnet Spånga på kyrkan, på idrottsplatsen, på stationen och på Spånga-Folkan.

Jag önskar och hoppas att Hembygdsgillet och andra verksamma föreningar och enskilda i Spånga ska kunna bevaka de lokala intressena här i stort som smått, så att vi inte drunknar i ”jättarnas” framfart. Spånga fornminnes- och hembygdsgille, som nyligen firat sitt

Sjuttiofemårsjubileum har ju haft många strängar på sin lyra, och bland de många omväxlande uppgifter som Gillet arbetat med under de senaste tio åren vill jag nämna följande:

- a) våra utflykter till flera grannföreningar sedan vi fått information från deras representanter på våra egna möten
- b) våra kontakter med andra Spångaföreningar som vi berättat för om Spånga i äldre tider och dess utveckling
- c) rundvandring och guidning till intressanta platser i Spånga
- d) information till skolorna om Spånga som elevernas hembygd
- e) en stor satsning på verksamheten under alla våra Öppet Hus-dagar på Nälsta gård
- f) vår strävan att hålla Nälsta gård i gott skick både inomhus och ute i dess trädgård
- g) vikten av att hålla en hög standard på medlemsbladet Spånga-Bygden.

Så till sist – Ett varmt tack till alla dem som stöttat vårt arbete i Gillet, och jag hoppas att intresset för detta skall upplevas som positivt runtomkring i Spånga och på Nälsta gård, så att vi kontinuerligt även i fortsättningen kan få nya och intresserade medlemmar.

Årsmöte med byte av ordförande

av Carin Ljung

Årsstämman 2008 inleddes med musik av elever från Kulturskolan under ledning av Karin Ekvall. Ungdomarna inledde med en trio av Mozart för piano, violin och cello, som avlöstes av Grieg för solopiano, Haydn, och Chopins vals i A-moll. Sedan följde ett ryskt stycke av Moskowski, inspirerat av spanska danser, framfört fyrhändigt på piano. Så Mozart igen, följt av "Water pieces" (vårflod) av en okänd engelsk kompositör. Den musikaliska underhållningen avslutades med en trio av Schumann, även den för piano, violin och cello. De unga musikerna avtackades med varma applåder och varsin ros.

Åldermannen Gösta Garberg hälsade alla välkomna och tillkännagav sin avgång som ordförande efter 10 år i Hembygds-gillet. Därpå inleddes årsmötesförhandlingarna. Gösta blev genast vald till mötesordförande och Lil Rysanell utsågs till sekreterare. Justeringsmän blev Jan-Erik Andersson och Hans Lennbom. Verksamhetsberättelsen föredrogs kortfattat och godkändes liksom revisorernas granskningsberättelse. Rådet beviljades ansvarsfrihet för 2007.

Så vidtog val av ny styrelse. Till ny ordförande valdes enhälligt Krister Nordin. Bland ledamöterna blev det också förändringar. Hans Lennbom avgick och Åsa Hole och Birgitta Frank invaldes. Resten av styrelsen liksom valberedningen omvaldes.

Gösta Garberg överlämnar klubban till Krister Nordin
Medlemsavgiften föreslogs oförändrad, nämligen 120 kr för fullbetalande och 20 kr för familjemedlem. Under övriga ärenden

tackade Gösta Garberg för sin 10-åriga tid i rådet och berättade kortfattat om minnesvärda händelser och glädjeämnen som han kommer att bära med sig.

Olle Magnusson trädde sedan fram och hyllade Gösta för hans insatser som ordförande. Gillets verksamhet har vidgats och medlemmarna förmerats vilket märks särskilt vid Öppet Hus-dagarna som nu är mer välbesökta än någonsin. Slutligen fäste Olle riksförbundets hedersnål med lagerkrans på Göstas kavajslag och alla applåderade.

Och så var det dags för kaffe.

Siv Jonsson, Siv Gustafsson och Lil Rysanell förbereder kaffe med dopp

Några bilder från årsstämman

När alla är mätta och belåtna stiger Anita Pettersson fram till projektorn med en hel hög bilder. Hon har nyligen gett ut en skrift om Spångaån och dess historia, och publiken sätter sig förväntansfullt till rätta.

Spångaån, som ju också heter Bällstaån, har en historia som sträcker sig tillbaka till vikingatiden. Den kommer från Görvältn och rinner söderut genom Järfälla, Spånga och Bromsten fram till Sundbyberg, där den rinner ut i Bällstaviken. Många fornfynd har grävts upp längs ån vilket visar att det bott människor där sedan åtminstone 1000-talet.

Under århundradena fram till 1900-talet var Spångaån en viktig färdled, och 1934 grävde man på gränsen mellan Bromsten och Sundby fram en ekstock som urgröpts och använts som båt någon gång mellan år 700 och 1000. Tyvärr förstördes senare fyndet genom felaktig behandling.

Anita visar en rad bilder från de områden ån flyter igenom. Många minns ännu översvämningarna om våren på fälten längs järnvägen och bilderna bekräftar med råge detta faktum. Vi får också se bilder från Spånga centrum när ån lades i kulvert för att ge plats för fler parkeringsplatser. Nu talas det om att öppna upp fler ”vattenspeglar” längs ån, vilket har skett i Hjulsta koloniområde och Bromsten men i Spånga centrum tycks det inte ingå i planerna.

Anitas intressanta skrift heter ”Bällstaån/Spångaån – från farled på 1000-talet till rännil på 2000-talet”. Den fanns att köpa på årsmötet och finns även att låna på Spånga bibliotek.

Långa och varma applåder visar publikens uppskattning. Den nye ordföranden och åldermannen Krister Nordin tackar Anita Pettersson för ett uppskattat föredrag och publiken för att den mötte upp i så stort antal.

Drunkning i dike

återberättad av Lars Nahlbom

En lördag i mitten av juli 1745 var några karlar från Spånga by på hemväg från en ängsslåtter i Kista. När de klivit över Kistas klivstätta stannade de för att slå eld på sina tobakspipor. Men bonden Erik Eriksson, som hela dagen känt sig tung och sömrig, ville inte stanna för att röka utan fortsatte hemåt tillsammans med drängen Hans som bar båda deras liar.

Det var en behaglig sommarnatt och när de kom till Granby, där drängen Hans hade sitt hem, gick de in på gården för att vila. Hans hade somnat, och då han vaknade var Erik Eriksson borta. Hans tänkte att han väl fortsatt hemåt. Men dagen efter hittades Erik drunknad i ett dike på Granbygårdet.

En utredning gjordes efter gudstjänsten den åttonde söndagen efter trefaldighet i närvaro av församlingens äldste, tillika med närvarande ståndspersoner. Drängen Hans och de andra karlarna som varit med vid slåttern hördes. Då bonden Jan Persson kom hem till Spånga by hade han frågat sitt husfolk om de sett till Erik Eriksson. De svarade att hunden nyss skällt, så då kom han nog hem.

Platsen där den döda kroppen hittades bar spår av att Erik, sedan han ordentligt lagt ifrån sig sin lie, åter hade lagt sig att sova på gärdesrenen och att han under sömnen kullrat ner i diket, eller stupat i då han ville resa sig, och således blivit förkvävd i vattnet som dock var föga mer än ett kvarter djupt. Den döda kroppen blev synad, och ingen åkomma av människors våldsamma händer kunde skönjas. Således kunde ingen av följet tillvitas för detta ömkliga dödsfall, fastän dock drängen Hans fick tilltal för någon ovarsamhet.

Kroppen fick omsider en kristlig begravning. Och sades, att det är något synnerligt att man säkert vet att denne är den tredje i rakt släktled efter sin farfar som alla på samma sätt i ganska litet vatten omkommit.

Ovetandes om denna utredning, som står omtalad i Spånga och Järfälla sockenstämmoprotokoll (Del 1, s. 182-183), stod Arne Jansson, som var uppväxt i Spånga by, och berättade om att han vid skumtimmen i sin barndom hört de gamle berätta om en man som under mystiska omständigheter drunknat i ett dike på Järvafältet. Alltså en 200-årig muntlig tradition.

Nälsta gård har förlorat en invånare

av Krister Nordin

Berit Hedelius

Oväntat och hastigt har Berit Hedelius gått bort. Vi visste att hon varit sjuk under förra året och gladdes därför åt att den 27 januari se henne bland oss på det välbesökta "Husförhöret". Hon var åter pigg och glad och pratade som vanligt med vänner och bekanta som gärna tog en pratstund med Berit då hon var en av dem som hade många personliga minnen från sin uppväxt i Spånga, och som gärna berättade om hur det såg ut då hon var ung.

Berit var en medlem i föreningen som gärna ville hjälpa till och det område hon mutade in som sitt blev disken vid Öppet Hus-aktiviteterna, samtidigt som hon höll koll på att alla besökare skrev sina namn i

gästboken.

Alla föreningar behöver medlemmar som osjälviskt bidrar till verksamheten utan att uppmärksammas speciellt eller väljas in i styrelsen, och Berit var en sådan person, närvarande och välkänd för de flesta Spångabor som kom till Nälsta gård.

Det har blivit tomt i köket utan Berit och vi kommer att sakna henne.

Berit föddes den 4 oktober 1931 och dog den 18 februari 2008.

Välkomna till Nälsta Gård

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
Kl. 13 - 16**

25 maj

Doriz Djärf sjunger skillingtryck till gitarrackompanjemang kl 14:00

8 juni

24 augusti

14 september

28 september

12 oktober

26 oktober

9 november

Nya medlemmar

Margareta Agerblad, Spånga

Håkan Gartell, Spånga

Mikaela Gartell, Spånga

Anita Holmér, Vällingby

Bibbi Ask Jönsson, Järfälla

Birgitta Mattsson, Vallentuna

Sten-Olov Mattsson, Vallentuna

Gertrud Persson, Spånga

Välkomna!

Medlemsavgiften: Kr 120:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079